

Boekbesprekingen

Antoon Roosens, »De Vlaamse kwestie ; pamflet over een onbegrepen probleem«, 1981, Kritak, 141 pp. ; 250F.

Met Roosens' boek kan de discussie over de Vlaamse kwestie ter linkerzijde goed beginnen. Het is een pamflet. De werkhypothesen worden er dus als stellingen aangebracht. De bronnen worden er niet steeds op een duidelijke en dus controleerbare manier aangeduid. Soms stoort dat vooral als de redenering niet direkt overtuigt. Maar het geheel is overduidelijk. En over duidelijke en bovendien interessante standpunten moet worden gediscussieerd.

De vijf hoofdstukken behandelen de vijf centrale ideeën van het boek.

1. De franstaligheid van de toplagen is geen cultureel feit maar een politieke daad die samengaat met de vestiging van de onafhankelijke kapitalistische staat België. Die sociale taalgrens, die de burgerij als klassenonderscheid heeft ingevoerd, beheerst vanaf het begin van de 19de eeuw de Vlaamse kwestie. Dat de burgerij deze politieke keuze heeft gemaakt, heeft te maken met haar zwakte als ideologisch hegemone klasse in een onvolgroeide nationaal-burgerlijke revolutie. Het is als het ware de uitdrukking van het feit dat haar macht essentieel steunt op de economische en repressieve machtsinstrumenten en niet op haar ideologisch leiderschap over de volkslagen.

Daartegen ontstaat de Vlaamse beweging eerst als een taal-flamigantisme, later als een kultuurflamigantisme, dat zich eerst op het einde van de 19de eeuw een smalle kleinburgerlijke sociale basis kan verwerven. Door de arbeidersbeweging werd de strijd tegen de sociale taalgrens nooit expliciet opgenomen in de klassenstrijd.

2. Met de centralisatiebeweging onder impuls van het financieelkapitaal in de eerste helft van de 20ste eeuw worden in Vlaanderen drie belangrijke wijzigingen genoteerd. In de provinciesteden wordt de franskiljonse burgerij gemarginaliseerd. De moderne arbeidersklasse groeit ook in Vlaanderen. Een nieuwe intellectuele middenklasse ontstaat en komt in botsing met de franstalige heersende klasse.

De sociale taalgrens wordt geografisch gekoncentreerd in Brussel, dat onder impuls van de centrale holdingburgerij uitgroeit tot kapitalistische hoofdstad. Het is daar opnieuw de intellectuele middenklasse die in verzet komt, omdat haar inschakeling in het groeiend staatsapparaat wordt afgeremd.

Zo ontstaat het Vlaams-nationalisme. Het is, volgens Roosens, kenmerkend voor de overgang van de Vlaamse intellectuele middenlagen van een zuiver economisch-sociale groep naar een politiek bewuste klasse, die aanspraak maakt op de leiding van de gehele maatschappij, op de hegemonie. De arbeidersbeweging bleef opnieuw afzijdig. Roosens analyseert dat uitgebreid doorheen de ontstaansgeschiedenis van de arbeidersbeweging, haar

reformisme, haar regionalisme, de gemiste openingen zoals het Daensisme Door deze afwezigheid is de extreem-rechtse ontsporing van de Vlaamse beweging te verklaren. Nochtans - zo wijst Roosens op een veelal verkeerd begrepen fenomeen - betekende dat nog niet dat de Vlaamse rechterzijde een fascistisch alternatief vormde. «Fascisme betekent per definitie een coalitie tussen financieel grootkapitaal en middenklassen» (p. 56) en dat was wel mogelijk voor het Rexisme, maar niet voor het VNV.

3. De Vlaamse kwestie wordt zo gekoncentreerd in het probleem Brussel. Brussel, de Vlaamse provinciestad, gepromoveerd tot hoofdstad van het unitaire België. Dat verklaart de onevenwichtige economische structuur en de scheve sociale pyramide van de stad. Dat verklaart ook de verfransing. In de 19de eeuw waren het de hogere middenklassen, maar in de twintigste eeuw werden ook de volksklassen in het verfransingsproces betrokken als gevolg van de assimilatiedruk van de verfranste burgerij. Opnieuw een gevolg van het laat politiek bewustzijn van de arbeidersklasse die zich nooit als alternatieve leidende klasse tegenover de burgerlijke macht heeft opgesteld. Alleen de Vlaamse intellectuele middenlaag - de enige sociale klasse, volgens Roosens, die de politieke heerschappij van de Belgische bourgeoisie ooit frontaal heeft aangevallen - verzet zich tegen die druk. «Maar zonder een alliantie met de arbeidersklasse, onder de leiding van deze laatste, kan de ruggegraat van het franskiljonisme niet worden doorbroken» (p. 77).

4. Met de industrialisatie van Vlaanderen treedt het Amerikaans monopoliekapitaal in de plaats van de Belgische holdings als drijvende kracht van de economie. Vlaanderen wordt sociologisch geherstructureerd : de boerenstand sterft omzeggens uit, de tertiaire sektor groeit enorm, de traditionele middenstand verdwijnt ... Er ontstaat een nieuwe burgerij - flamigante kapitalisten en nieuwe bedrijfsleiders - die zich echter niet opwerpt als een alternatieve leidende klasse. Ze eist slechts haar plaats op in een herstructurering van de Belgische leidende klasse.

5. Zo is de stand van zaken in de Vlaamse kwestie : een Vlaamse beweging tussen monopoliekapitaal en arbeidersklasse. Tussen 1957 en 1965 kent de beweging een na-oorlogs reveil onder impuls van haar meest democratische vleugel. Het is de fase van de grote massabetogingen. De nieuwe Vlaamse burgerij poogt de leiding over te nemen. Ze laat de strijd om Brussel vallen, waar het FDF de frankofonie organiseert. Ze komt tot het Egmontkompromis in het raam van de unitaire Belgische staat.

Maar de Vlaamse beweging breekt hierop met de burgerij. De Vlaamse kultuurverenigingen groeperen zich in het Egmontkomitee. Maar het ideologisch vakuum manifesteert zich opnieuw. En dat kan alleen worden opgevuld wanneer de kloof tussen de arbeidersklasse en de intellectuelen wordt gedicht. De Vlaamse beweging moet begrijpen dat alleen de arbeidersklasse de nieuwe heersende klasse in Vlaanderen kan worden. De Vlaamse arbeidersklasse moet ophouden het Belgisch establishment te steunen. Maar hoe die knoop zal worden opgelost komt in Roosens pamflet niet aan bod.

De analyse van Roosens is sterk geïnspireerd door de Gramscianse concepten van hegemonie, historisch blok, rol van de intellectuelen in de klassen-

strijd en dergelijke. Ongetwijfeld zijn er interessante parallellen te trekken tussen Gramsci's ontleding van de ontstaansgeschiedenis van de Italiaanse staat, met een zwakke nationale burgerij, een belangrijke rol van de kerk als bindmiddel met het volk, het populisme ... en de Vlaamse geschiedenis. Maar dan mag niet worden vergeten dat Vlaanderen sinds de industrialisatie van de jaren 60 niet meer de rol speelt van het Italiaanse zuiden, zo centraal in de Gramsciaanse problematiek.

Daarenboven gaat het hier om een nationale kwestie, waarbij een nationale *meerderheid* vervreemd wordt van een heersende cultuur en de staat. Er kan niet worden ontkend dat ze een zekere oplossing heeft gekend in een burgerlijke strategie van herstructurering van de macht in het raam van een unitair burgerlijk staatsapparaat, gepaard gaande met een specifieke cultuurpolitiek.

Eén en ander leiden tot een zekere overschatting bij Roosens van de mogelijkheden en de onafhankelijke rol van een Vlaamse intellectuele middenklasse in de verdere afwikkeling van de Vlaamse strijd in een socialistisch perspectief.

Roosens' boek heeft de verdienste de Vlaamse kwestie te situeren in een klassenanalyse. Hij komt hierbij tot enkele interessante standpunten m.b.t. de ontwikkelingen in de sociale basis van de Vlaamse beweging, tot de situering van het Brussels vraagstuk als essentieel in een Vlaamse strategie, tot de onmogelijkheid van een Vlaams-nationale burgerlijke leiding (en dus van een werkelijk nationalisme), tot de beperktheden van een zelfstandig maatschappelijk programma vanuit de kleinburgerij.

Roosens' analyse stelt zich echter niet resoluut op een arbeidersstandpunt. Het is eerder het pamflet van een Vlaams intellectueel verlicht door het marxisme, die zijn klasse bezweert de band met de arbeidersklasse te zoeken en de arbeidersbeweging smeekt de leiding te willen nemen van een nieuw - revolutionair — historisch blok. Zonder - als intellectueel - resoluut de stap naar de arbeidersklasse te zetten (organisch intellectueel van de klasse te worden) kan men moeilijk meer bijdragen tot de antwoorden op de open vragen op het einde van het boek.

Impliciet oriënteert Roosens zich dan ook op de antimonopolistische strategie van de KP waarin de kleinburgerij in de fase van verbrede democratie een rol krijgt. Maar of de Vlaamse kwestie in die fase - waarin het kapitalisme nog bestaat - al een ultieme oplossing zal krijgen valt sterk te betwijfelen. Roosens schijnt het aan te voelen. Zijn Eurokommunistisch jargon is dan ook van de meest antikapitalistische soort. Een eigenaardig strategisch mengsel van de arbeidersstrategie van de KP, radikaal flamigantisme tegen de staat vanuit een eigen nationalisme en een door Gramsci gekleurd marxistisch begrippenapparaat.

Nochtans kon het boek ook tot een veel duidelijker konklusie aanleiding hebben gegeven. De Vlaamse kwestie is niet op te lossen in het raam van het unitaire Belgische kapitalisme. De strijd voor volledige nationale zelfbeschikking kan dus alleen gedacht worden in een radikale antikapitalistische strategie, met als eindpunt - zoals de werkgroep Arbeid het heeft geformuleerd - een autonoom en socialistisch Vlaanderen.

De sleutelvragen liggen dus in de arbeidersklasse en in de eerste plaats op het vlak van een antikapitalistisch perspectief. De rol van de Vlaamse intellectuele middenklasse - als klasse dan - mag niet worden overschat. Ze zal uit eigen beweging nooit tot een antikapitalistisch standpunt komen. Ze blijft - zoals het Egmontkomitee het aantoonde - nog overwegend in de greep van een rechte maatschappelijke ideologie. De kloof tussen arbeidersbewe-

weging en Vlaamse beweging zal niet zonder omweg worden gedicht. En de omweg bestaat simpelweg hierin, dat een deel Vlaamse intellectuelen breken met hun klasse en binnen de arbeidersbeweging deelnemen aan de strijd tegen het reformisme en voor de verhoging van een antikapitalistisch en Vlaams arbeidersbewustzijn. Slechts vanuit een veranderde krachtsverhouding binnen de arbeidersklasse kan er een dynamiek ontstaan naar een nieuw historisch blok onder leiding van de arbeiders. Maar zulk proces loopt doorheen een grondige herstructurering van de arbeidersbeweging én doorheen een crisis van de huidige perspectieloze Vlaamse beweging. Misschien kan het meningsverschil met Roosens verduidelijkt worden doorheen een discussie over de oplossing voor het centrale probleem Brussel. Volgens mij loopt de oplossing doorheen een antikapitalistische en flami-grante werking bij de verfranste Brusselse arbeidersklasse eerder dan doorheen een versterking van de radikale Vlaamse middenklasse. Maar zulke discussie gaan we niet in een boekbespreking voeren

Erik Corijn

Kenneth Bock van Human Nature and History - A Response to Sociobiology, Columbia University, New York, 1980, 241 pp.

Zoals de meeste critici van de sociobiologie vangt ook Bock zijn werk aan met een analyse van de filosofische achtergronden van deze theorie, die vooral verbonden is met de naam van Edward O. Wilson (*Sociobiologie*, 1975 ; *De gouden kooi*, Elsevier, Amsterdam, 1979). De socioloog Boek (Berkeley) stelt dat de biologie - in tegenstelling tot de geschiedenis - ons niets kan leren over het menselijk sociaal en cultureel gedrag. Dat de darwinistische evolutietheorie een nieuw perspectief zou bieden voor de menswetenschappen is volgens Boek een misvatting, en dit om twee redenen. Enerzijds kan de toepassing van de theorie inzake natuurlijke selectie op de menselijke geschiedenis volgens de auteur geen testbare resultaten opleveren : ze blijft noodzakelijk beperkt tot *speculaties*. Anderzijds kan zij geen verklaring bieden voor de maatschappelijke formaties en kulturen die in het verleden - en ook vandaag nog - fundamentele verschillen vertonen. Boek verwijt de sociobiologie in het bijzonder dat ze deze sociokulturele variabiliteit als onbelangrijk afdoet en de bijdrage van de antropologie en sociologie grotendeels negeert. Eén van zijn argumenten tegen het toepassen van de evolutietheorie op het menselijk sociaal en cultureel gedrag luidt dat «de grote denkers» op menswetenschappelijk terrein - Marx, Durheim, Weber enz. -, hoewel ze tijdgenoten van Darwin waren, weinig aandacht besteed hebben aan diens theorie. Dit zou te wijten zijn aan het feit dat Darwin hen met betrekking tot de evolutie van kulturen weinig nieuws te vertellen had : zijn theorie van verandering en zijn methode om veranderingsprocessen te reconstrueren was een voor die tijd reeds vertrouwd concept. Bovendien week Darwins onderzoeksmethode af van de vragen die deze auteurs als centraal beschouwden voor hun disciplines.

Boek pleit voor een herwaardering van het historisch perspectief om de ontwikkeling van de menselijke cultuur en maatschappij te begrijpen. Hij stelt dat sociokulturele fenomenen alleen verklaarbaar en begrijpelijk zijn in hun eigen termen. Boek geeft de sociobiologische mensvisie (hoofdstuk 3) goed weer. Maar de argumenten die zijn dualistische positie moeten staven (de evolutietheorie kan opgaan voor de evolutie van het niet-menselijk leven ; maar ze leert ons niets over de ontwikkeling van maatschappij en cultuur) zijn niet erg overtuigend. Het is niet door het aanhalen van theorieën die in hun opzet gefaald hebben dat de sociobiologie weerlegd wordt. Evenmin volstaat het om te wijzen op het gevaar voor simplisme en verarming die het sociobiologisch perspectief op de mens met zich meebrengt. In zijn poging om aan te tonen dat alleen de menswetenschappen met gezag de menselijke geschiedenis kunnen bestuderen, verwaarloost Boek het *reële* gevaar van de sociobiologie : dit is haar *ideologisch-politieke dimensie*. Het gevaar van de sociobiologie bestaat er vooral in dat zij gemakkelijk kan gebruikt worden om racistische en sexistische maatregelen een pseudo-wetenschappelijke legitimering te geven. De mensvisie van de sociobiologie wordt door de argumenten van Boek niet ontkracht.

Marieke Höfte

STICHTING LEON LESOIL: MARXISTISCHE VORMING

Ook dit jaar organiseert de Stichting Leon Lesoil een cursus marxistische vorming, gespreid over 7 weekends en zaterdagen van oktober 1981 tot april 1982.

De inhoud van de cursus ziet er als volgt uit:

3-4 oktober: Bestaan er nog Sociale klassen?

Over het ontstaan van de sociale ongelijkheid en het historische materialisme.

7 november: De verzorgingsstaat : bruikbaar of niet?

Debat over marxistische staatsopvattingen.

5 december: Hoe nieuw is nieuw rechts?

Over nieuw rechts zoals het de laatste jaren opduikt : economisch, filosofisch, biologisch en cultureel.

9-10 januari: Ontdekkingsreis in het doolhof van de crisis.

Over economische kringlopen en economische crisis, werkloosheid, gevolgen op de werkplaatsen en op het wereldvlak.

6 februari: Hoe zal Polen 1984 halen?

Over Polen, andere arbeidersstaten : vrije vakbonden, bureaucratie,

6 maart: Dekt de vlag de lading?

Bespreking van de beginselverklaringen en programma's van de arbeidersorganisaties in België: SP, KP, PvdA, Ral, ABVV, KWB.

24 april : Al wat je altijd over dialektiek wilde weten, maar nooit durfde vragen.

Paneelgesprek over dialektisch materialisme.

De zaterdagen van deze reeks gaan door in het Stapelhuis in Gent (Fr. Ackermansstraat 24, de weekends in «De Plate», Langestraat in Oostende.

Het is nodig om voor deze cursus vooraf in te schrijven. De prijs is 1.750 BF voor studenten, doppers en gewetensbezwaarden, en 2.250 BF voor anderen.

Meer inlichtingen zijn altijd te krijgen op Stichting Leon Lesoil bij Pol en Kris. (Lange Winkelstraat 32 in Antwerpen, tel : 32.43.83), of in het Stapelhuis bij Katy (tel :091/23.06.15).